

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı
Hacı Selim Ağa Yazma Eser
Kütüphanesi
Yakup Ağa Koleksiyonu 6/5

Uygulama: İlknur KAYNAR

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KÜTÜPHANE HAKKINDA

I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinde nüfuz sahibi şahsiyetlerden biri olan Hacı Selim Ağa tarafından Üsküdar'da yaptırılan ve banisinin ismiyle anılan kütüphane, Osmanlı döneminde Üsküdar'da kurulmuş olan kütüphaneler arasında müstakil binası bulunan tek kütüphanedir. Avlu kapısının üzerinde bulunan Mehmed Esad Efendi'nin hattıyla yazılmış olan inşa kitabesinden anlaşıldığına göre, kütüphanenin inşası 1196/1782 senesinde tamamlanmıştır. Halen hizmet vermekte olan kütüphane binası, küçük bir bahçe içerisinde yer almakta olup, ön kısmında bir okuma binası ve arkasında sonradan eklenmiş kitap deposundan (hazine-i kütüb) müteşekkildir.

İstanbul'un önemli bölgelerinden biri olan Üsküdar'da, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi dışında da kıymetli vakıf kütüphaneleri meydana getirilmiştir. Bunlar; Nurbanu Valide Sultan, Yakup Ağa, Gülnuş Valide Sultan, Kemankeş Emir Hoca, Efgani Ali Haydar Efendi, Pertev Paşa ve Aziz Mahmut Hüdayi Efendi kütüphaneleridir. Bu kütüphaneler genel olarak cami lerin kitap dolaplarında, dersane ve tekkelerde kurulmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından ise, Pertev Paşa Kütüphanesi dışında tamamı, Hacı Selim Ağa Kütüphanesinin müstakil binasında toplanmış ve bu kütüphanenin koleksiyonlarına dahil olmuştur. Buna ek olarak Haşim Paşa, Hüseyin Kazım Bey, İhsan Mahvi Bey koleksiyonları, diğer yazma ve matbu eser bağışları ile Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin koleksiyonları genişlemeye devam etmiştir. Ayrıca 1955 senesinde Gülnuş Valide Sultan, Efgani Şeyh Ali Haydar Efendi, Haşim Paşa, Hüseyin Kazım Bey, İhsan Mahvi Bey ile Asar-ı Cedide ve Müteferrik başlığı altında toplanan koleksiyonlar, Süleymaniye Kütüphanesine nakledilmiştir.

Günümüzde Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde bulunan koleksiyonlar şunlardır: Hacı Selim Ağa, Kemankeş Abdülkadir Emir Hoca, Nurbanu Valide Sultan, Yakup Ağa ve Aziz Mahmut Hüdayi Efendi Koleksiyonu. Kütüphanede 2988 yazma eser, 1375 matbu eser olmak üzere, toplam 4363 eser bulunmaktadır.

KOLEKSİYON HAKKINDA

Yakup Ağa Koleksiyonu

Darüssaade Ağası Yakup Ağa'nın hayatı hakkında kaynaklarda çok fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Üsküdar'da Kapı Ağası Camii civarında yaptırdığı dershaneye burada okunması suretiyle vakfettiği kitapları, kütüphane fihristinden anlaşıldığı üzere sonradan Valide Atik Camii içinde ayrı bir dolaba nakledilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (1924) kabulü ile kütüphanelerin Maarif Vekâleti'ne devrinin ardından, Nurbanu Sultan kitaplarıyla birlikte Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne nakledilmiş olan bu kitaplar; 28 yazma, 1 matbu olmak üzere toplam 29 adettir.

MÜELLİF VE ESERİ HAKKINDA

Kitap Şifahanesi'nde konservasyon işlemleri tamamlanan Mefâtihu'l-Gayb isimli eserin müellifi Fahreddin Er-Râzi (Ö.606/1210); kelim, felsefe, tefsir ve usul-i fıkıh alanındaki çalışmalarıyla tanınan Eş'ari alimidir. Devrinin en büyük düşünür ve alimlerinden biri olarak kabul edilen Râzi; kelim, fıkıh usulü, tefsir, Arap dili, felsefe, mantık, astronomi, tıp, matematik gibi alanlarda eserler vermiştir. Mefâtihu'l-Gayb ise müellifin tefsire dair en önemli eseridir. Râzi'nin et-Tefsirü'l-Kebir olarak da tanınan tefsirini, hayatının son yıllarında kaleme aldığı bilinmektedir. Eserini tamamlayamadığını, eksik bölümlerinin talepleri tarafından yazıldığını savunanlar olmuşsa da; birçok alim, eserin bütünüyle Râzi'ye ait olduğu görüşündedir. Kendisinden sonra gelenleri oldukça etkileyen bu eserde Râzi, her surenin tefsirini ayrı bir kitap olabilecek nitelikte kaleme almış; kitaplar bablara, bablar meselelere bölünmüş ve bunlar da mukaddime, hüccet, latife, hüküm ve vecih şeklinde alt başlıklara ayrılarak işlenmiştir. Müfessir metodolojisini, Fatıha suresini müstakil bir cilt olacak şekilde tefsir ettiği bölümde ortaya koymuştur. Mefâtihu'l-Gayb'ın Türkiye'deki kütüphanelerde ve diğer ülkelerin kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunmaktadır. Eser pek çok kez İstanbul, Mısır ve Beyrut'ta basılmıştır.

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

Yakup Ağa Koleksiyonu'na ait kitaplarda ve bu eserde bulunan mühür :

«Sâhibü'l-Hayrât ve'l-Hasenât Vâkîf Hazret-i
Yâ'kûb Ağa Ağa-i Bâbü's-Sa'âdeti's-
Seniyye bi-Şarti en Yukra'e fi'd-Dershâne
bi-Medineti Üsküdâr»

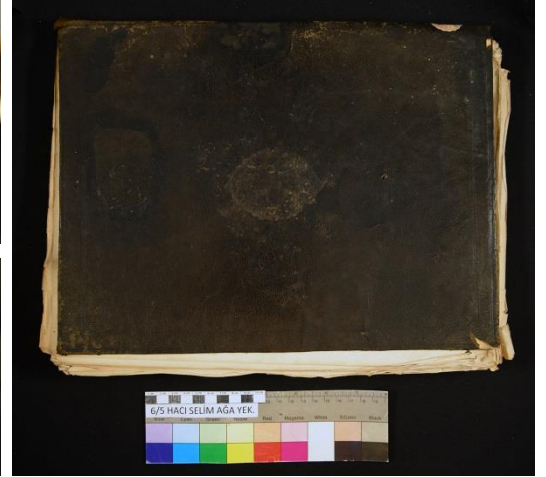
«Hayrat ve hasenat sahibi vakıf Babüssaade
Ağası Yakup Ağa'Üsküdar'da dershanede
okunması şartı ile vakıftır».

YAZMANIN TANIMI

Cilt Kısımı

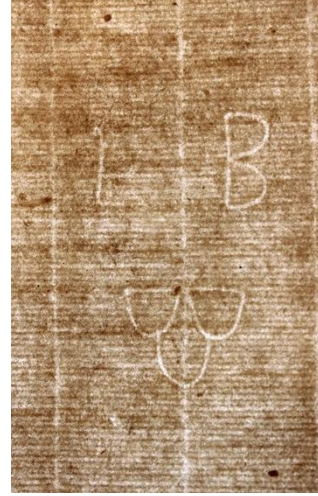
Yakup Ağa Koleksiyonu'nda 6/5 demirbaş numarası ile kayıtlı olan eser, 29.5×36.5×2 cm boyutlarında bir yazma eserdir. Sertabı, miklebi, ön ve arka kapağı bulunmaktadır. Cilt derisi, siyah renktedir. Ön kapak, arka kapak ve miklep iç kısmı kağıt ile kaplanmıştır. Sertabın iç kısmı ise kahverengi deri ile kaplanmıştır. Ön ve arka kapaklar ile miklepte soğuk baskı şemse bulunmaktadır. 50 varaktan oluşan eserin dili, Arapçadır.

YAZMANIN TANIMI

Metin Kısmı

Siyah demir mazı mürekkebi ve yer yer kırmızı mürekkep kullanılarak, nesih hatla yazılmıştır. Kâğıt; nohudi renkli, heterojen hamurlu, aharsız doğu kâğıdıdır. 1 cm’de 7 adet dar süzgeç çizgisi bulunmaktadır. Lif yönü, yazıya paraleldir. Geniş süzgeç çizgisi görülmemiştir. Kâğıdın kalınlığı 0,08 – 0,09 mikrometredir. Yan kâğıt ise filigranlı batı kağıdıdır. Dört duraklı zincir dikişi, krem renkli iplik ile örülmüştür. 5 adet forması vardır ve forma çizimleri, konservasyon işlemlerine başlamadan önce yapılmıştır. Yazmanın kâğıdı, nem ve mikroorganizma tahribatı nedeniyle zayıflamış, incelmış ve pamuklaşmıştır.

BOZULMALAR

Cilt Kısımı

Eserin mukavva malzemeden olan kapakları siyah deri ile kaplıdır. Daha önce onarım görmüş olan ciltte, kapaklar metin kısmından 1 cm kısadır.

Cildin sırt ve sertap kısmındaki deride, soyulmalar ve eksik kısımlar görülmektedir.

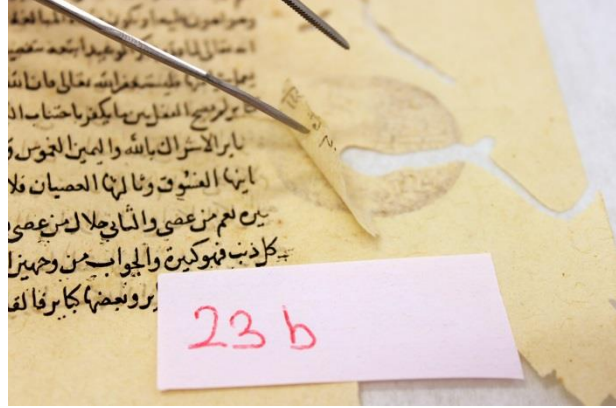

Eserin cilt kısmında böcek galerileri tespit edilmiştir. Forma dikişinde kopmalar meydana gelmiştir. Nem ve mikroorganizma tahribatı sonucunda murakkalar katmanlarına ayrılmıştır. Eserin şiraze örgüsü, kolon dikişleri ile birlikte kopmuştur. Ancak şiraze örgüsünün bir kısmı sağlam kalabilmiştir.

BOZULMALAR

Metin Kısmı

Bazı sayfaların kenarlarında, eserin daha evvel onarım geçirdiğini gösteren Japon kağıdı ile yapılmış tamamlamalar görülmüştür. Sayfa kenarlarında böcek yenikleri mevcuttur. Eserin cildi ile metin kısmı birbirinden ayrılmıştır.

KONSERVASYON

Metin Kısmı

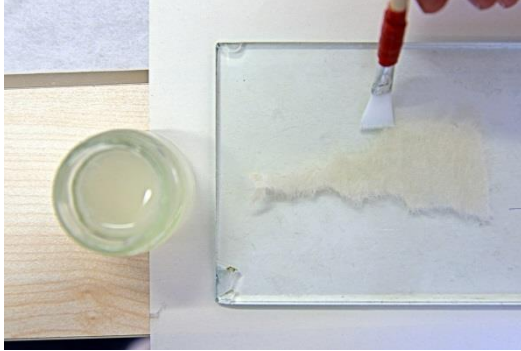
Dağınık olan formların çizimleri yapılmıştır. Eserin kağıdı oldukça ince olduğundan, toz silgi kullanılarak kuru temizlik yapılmıştır.

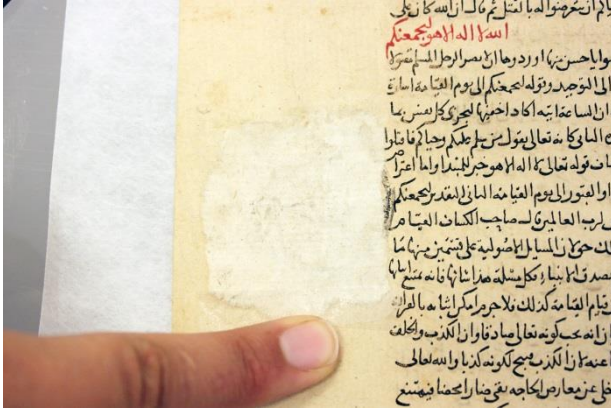

Dezenfeksiyon işlemi için %70'lik etil alkol kullanılmıştır.

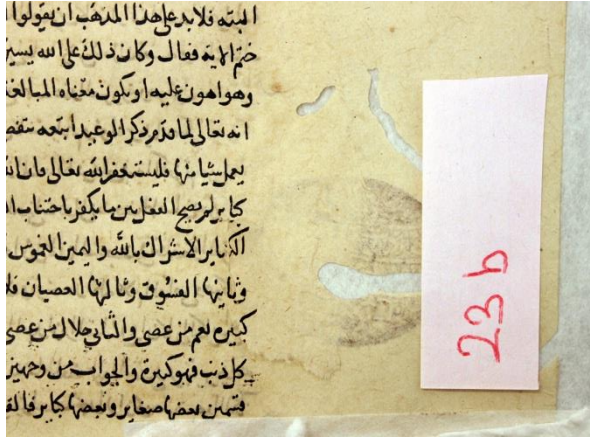
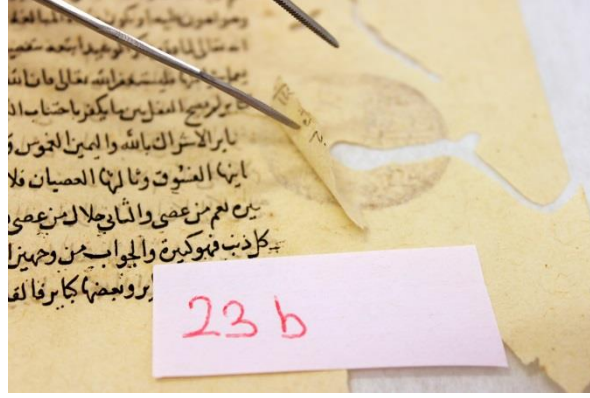
Sağlamlaştırma işlemi; % 1,5 metil selüloz + etil alkol karışımının yüzeye, fırça yardımı ile uygulanması yöntemiyle yapılmıştır.

Eserde parça kaybı görülen kısımlarda, 0,07-0,08 mikron japon kağıdı ile tamamlama yapılmıştır. Tamamlama işlemi yapılırken, asetat üzerine yerleştirilen tamamlama kağıdı, su kalemi kullanılarak eser üzerinde bulunan eksik kısmın ölçüsü ve formunda kesilmiş, Üzerine % 2'lik metil selüloz sürülerek tamamlama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Sayfa kenarlarında rastlanan, eski onarımdan kalma tamamlamalardan birinin altında esere basılmış bir mühür ve o bölgede oluşmuş tahribat tespit edilmiştir. Tamamlamanın esere zarar vermediği göz önünde bulundurularak, re-moistnabile ile tamamlamada kullanılan kağıt kenarlarından tekrar yapıştirilmiştir.

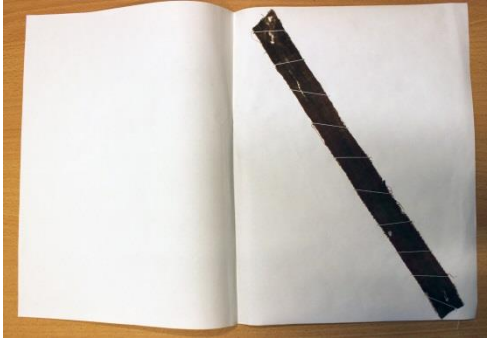
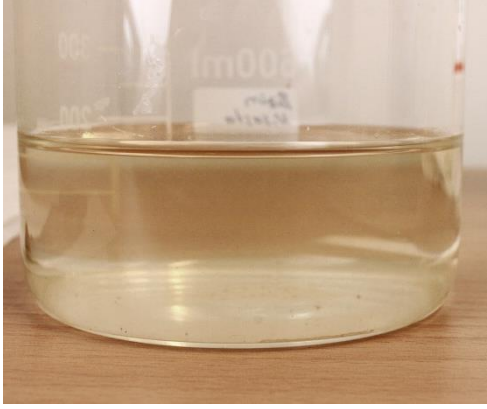

Eserin 23 b varlığında, eserin orijinal kağıdından yapılan bir tamamlama tespit edilmiştir. Bu parça, metil selüloz kullanılarak tekrar yapılandırılmıştır.

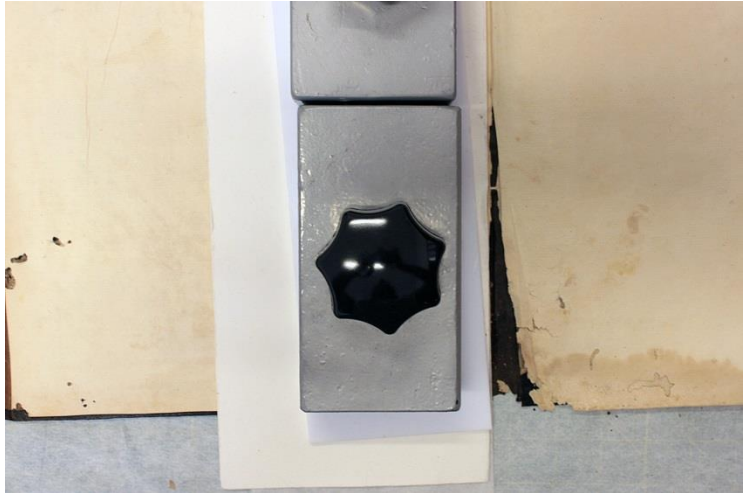
Kapakların iç kısımlarında, silgi kullanılarak kuru temizlik yapılmıştır.

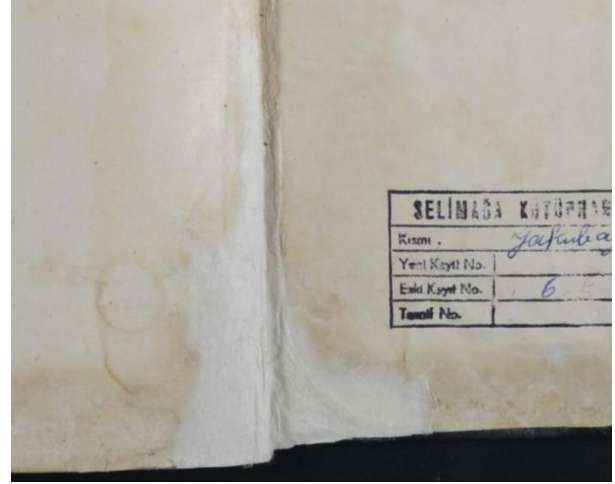

Cildin sırt kısmından çıkarılan tekstil bezi, sıcak su içerisinde yıkanmıştır. Yıkama suyu berrak olana kadar yıkama işlemi tekrarlanmıştır. Bu sebeple 3 defa su değişimi yapılmıştır. Tekrar kullanılmayacağı belirlenen tekstil bezi , ait olduğu kütüphaneye teslim edilmek üzere müze kağıdına dikilerek muhafaza altına alınmıştır.

Katmanlarına ayrılan murakka %70'lik etil alkol ile dezenfekte edilmiş ve metil selüloz ile yapıştırılmıştır. Gördüğü tahribattan dolayı formu bozulan murakka, pres altına alınarak düzleştirilmiştir.

Eserin sırt kısmındaki eksik yerlere, uygun renkte boyanmış deri ile tamamlama işlemi yapılmıştır. Yazmanın yan kağıtlarında görülen eksik kısımlar da uygun kalınlıkta Japon kağıdı ile tamamlanmıştır.

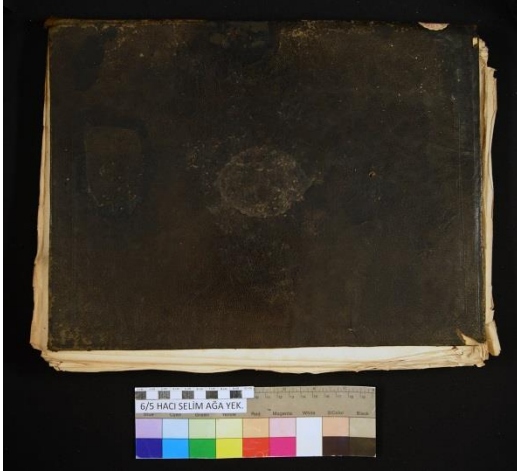
% 100 keten iplik kullanılarak dört duraklı zincir dikiş tekniği ile forma dikiş yapılmıştır. % 100 pamuktan oluşan tekstil; sıcak suda yıkanmış, kurutulduktan sonra nişasta ile eserin sırtına yapıştırılmıştır.

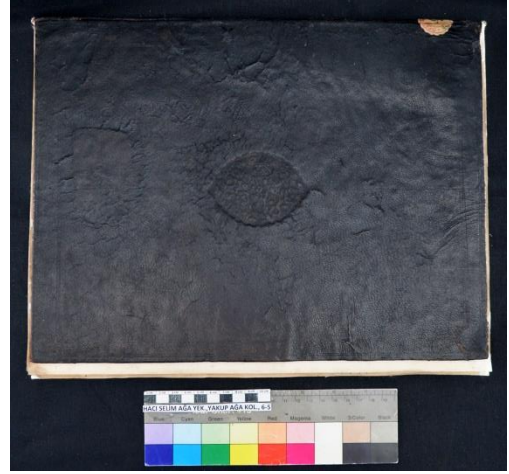
Cilt ile metin kısmı, nişasta kullanılarak birleştirilmiştir.

ÖNCESİ VE SONRASI

ÖN KAPAK

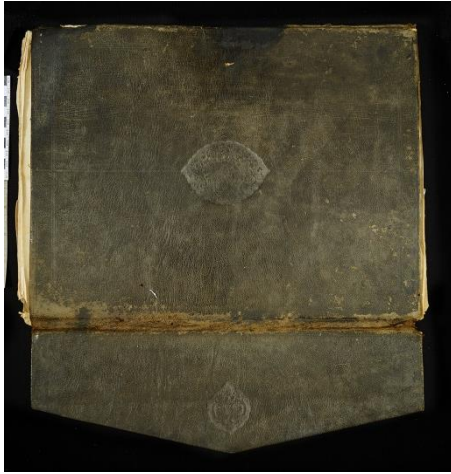

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ARKA KAPAK

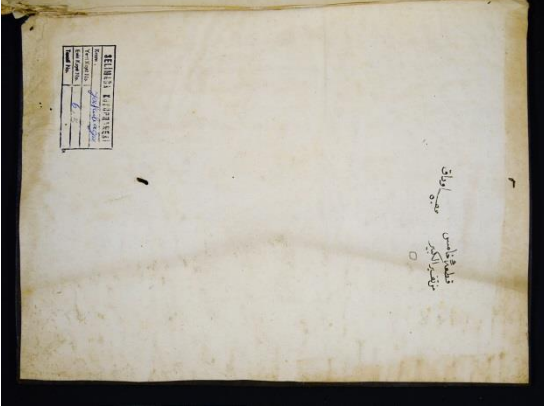

Konservasyon Öncesi

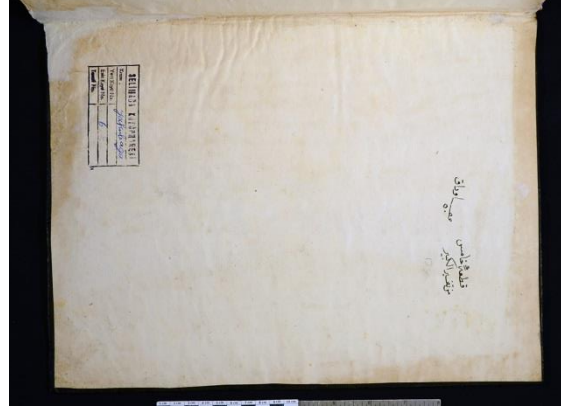

Konservasyon Sonrası

ÖN KAPAK İÇİ

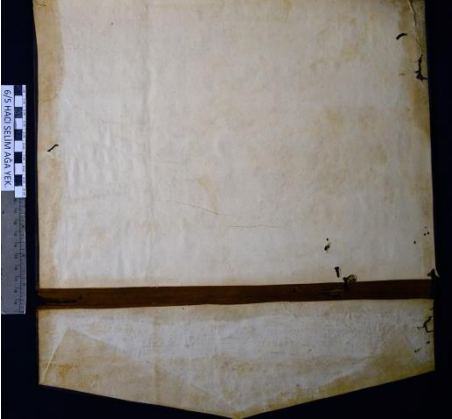

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ARKA KAPAK İÇİ

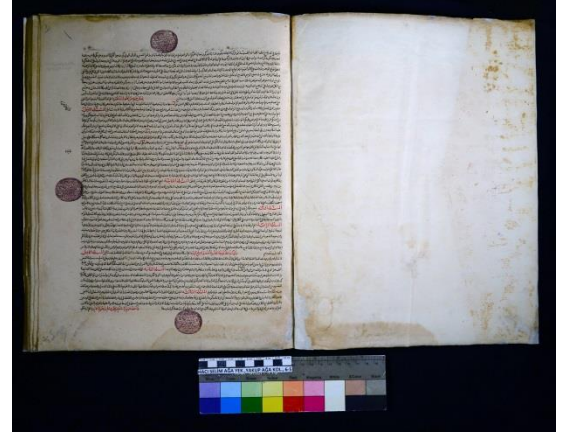
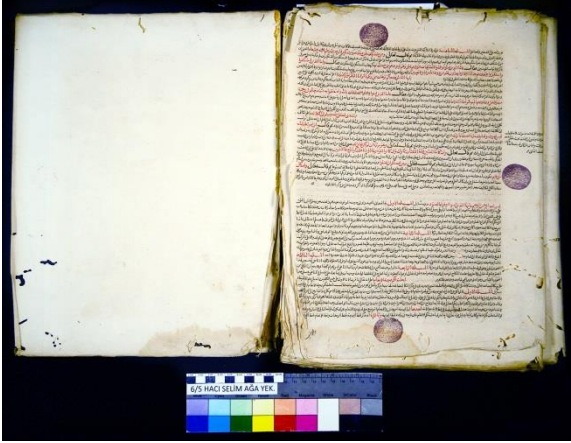
Konservasyon Öncesi

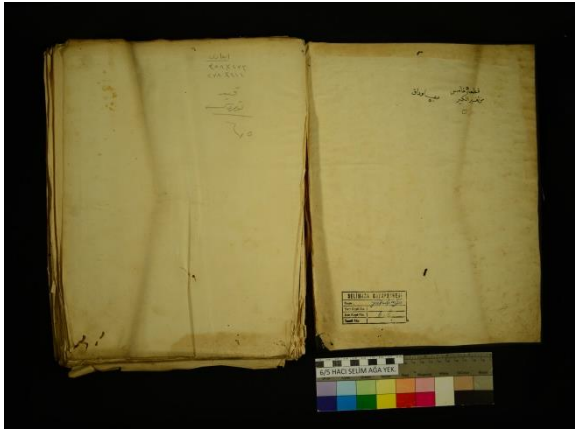
Konservasyon Sonrası

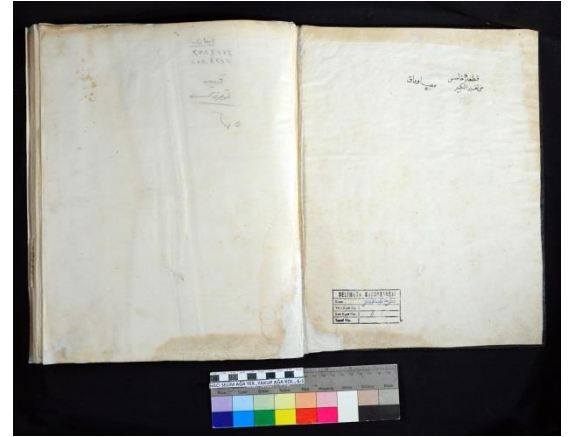
YAN KAĞIT VE VARAK 1a

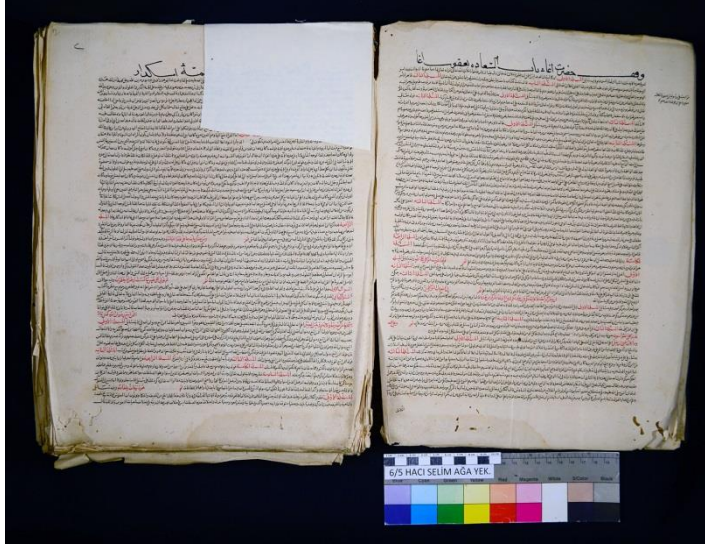
ÖN KAPAK İÇİ VE YAN KAĞIT

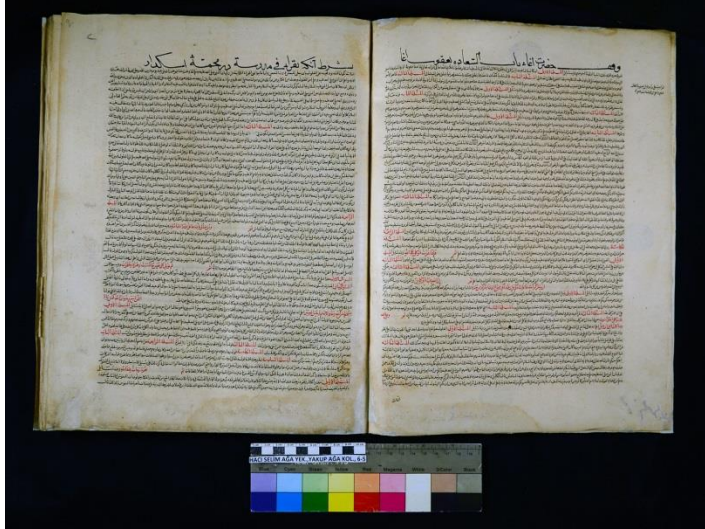
Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

SIRT

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ÖN KENAR

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

KONSERVASYON RAPORU ÖZETİ

Konservasyonu yapılan eserler, ameliyattan yeni çıkmış yaşlı hastalara benzer. Hassasiyetle ele alınmalı, sayfalar açılırken güç kullanılmamalı, incelenirken dikkat ve özen gösterilmelidir. Saklandıkları koşullar düzenli olarak takip edilmeli, eserler kendileri için özel olarak hazırlanmış olan kutular içinde muhafaza edilmelidir. Depolandıkları alanlar periyodik olarak temizlenmeli gün ışığından ve UV içeren aydınlatmalardan uzak tutulmalıdır.

-Yazılı ve görsel belgelemesi tamamlanan eserin tüm bozulmaları gözden geçirilerek konservasyon işlemlerine karar verilmiştir.	-Sırt kısmının baş ve etek bölümünde eksik yerler bulunmaktadır ve bu eksik yerlere uygun renge boyanan yeni deriden tamamlama yapılmıştır.
-Varaklara numara verilmiştir.	- Cilt yüzeyindeki aşınmadan dolayı kalkan deriler nişasta ile yapıştırılmıştır.
-Forma çizimi yapılmıştır	-Sertab kısmının iç bölümünde ; bükülmeden dolayı oluşan ufak çatlaklara keçi derisi boyanarak tamamlama yapılmıştır.
-Formalar ayrılarak yumuşak toz silgi ile kuru temizlik işlemi yapılmıştır.	-Kapaklardaki murakkalar nişasta ile yapıştırılmıştır.
-Tamamlama işlemleri için nao 0,05 mm kalınlığında japon kâğıdı seçilmiştir.	-İç kapaktaki böcek yenikleri, japon kâğıdı ile tamamlanmıştır.
-Japon kâğıdı, golden marka akrilik boyalar ile renklendirilmiştir.	- Cilt yüzeyi maroquin kullanılarak pamuk ve bambu çubuklar ile silinmiştir.
-Dezenfeksiyon işlemi %70'lik etil alkol : %30 ile yapılmıştır.	
-%1 oranında hazırlanan metil sellüloz ile varakların sağlamlaştırılması yapılmıştır.	
-Metin kısmı 4 duraklı zincir dikişi ve %100 keten iplik kullanılarak forma dikişi yapılmıştır.	
-Daha sonra yıkanmış %100 pamuk tekstil nişasta kullanılarak metnin sırt kısmına yapıştırılmıştır.	
-%100 keten iplik ile kolon dikiş yapılmıştır. şiraze ise pamuk iplikle örülmüştür.	

KAYNAKLAR

- Günay Kut, Nimet Bayraktar (1984) Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İsmail E. Erünsal (2008) Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, TTK, Ankara.
- Nimet Bayraktar (?) “Üsküdar Kütüphaneleri”??
- Yusuf Şevki Yavuz (1995) “ Fahreddin er-Razi ”, TDV İslam Ansiklopedisi, c.12, s.89-95.
- Lütfullah Cebeci (2003) “Mefatihü'l-Gayb”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 28, s.348-350.
- Nimet Bayraktar (2006) “Üsküdar Kütüphaneleri”, Nimet Bayraktar’a Armağan,Haz. İrfan Dağdelen vd., Türk Kütüphaneciler Derneği, İstanbul, s. 241-163.
- «Kağıt Tamamlama», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim:
<http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/KAGITTAMAMLAMA.pdf>
- «Cilt Tamamlama», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim:
<http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/CILTTETAMAMLAMA.pdf>

KULLANILAN MALZEMELER

Malzemenin adı	Kullanılan oran	Kullanılma nedeni
Toz Silgi		Varaklarda bulunan kir tabakasını temizlemek amacı ile kullanılmıştır.
Metil Selüloz(mh300)	%4'lük- %2'lik	Kağıt tamamlama işleminde yapıştırıcı olarak kullanılmıştır.
Japon Kağıdı (Nao)	0,05-6 mikron	Metin kısmında eksik yerlerin tamamlanmasında kullanılmıştır.
Nişasta	4 ölçek su+ 1 ölçek Nişasta	Deri tamamlama işleminde yapıştırıcı olarak kullanılmıştır.
Deri Boyası (Metal Kompleks Anilin)	Boya+% 50 alkol+%50 su	Tamamlama için kullanılacak deri parçalarının renklendirilmesinde kullanılmıştır.
Akrilik Boyalar (Golden)	Su ile	Rötuş ve tamamlanacak Japon kağıdını boyamada kullanılmıştır
Maroquin	Köpüğü pamuğa alınarak	Cilt derisinin temizliğinde ve deriyi nemlendirerek esneklik kazanmasını sağlamak için kullanılmıştır.
Etil Alkol	%70 'lik	Dezenfeksiyon yapılmıştır.